
LA MEDECINA
DELS MAIES
Xavier Ripoll Soria

Un crit de dolor

Ja han passat uns mesos des que va acabar la meva aventura. Les angoixes s'han diluït com la sal a l'aigua i la serenor ha tornat al meu esperit. Tot torna a rodolar de nou en la roda del món. Em dic Pedro.

Tot va començar a casa quan un crit que provenia de l'habitació de ma mare va trencar la tranquil·litat del meu son. Em vaig llevar i hi vaig córrer com un esperitat. Vaig encendre una espelma i vaig veure que la mare s'estava recargolant al llit mentre no parava de gemegar.

-Què et passa, mama? -li vaig preguntar preocupat.

La Maria, la meva germana, també havia sentit el crit i entrava a la cambra.

-Em fa molt mal el ventre -em va respondre alhora que s'agafava un dels costats amb amdues mans-. És com si un cuc de terra m'estigués rosegant per dins.

-Pedrito, per què no t'arribes a casa de la remeiera i li dius que vingui? -em va demanar la Maria.

No vaig trigar ni cinc minuts en vestir-me i sortir al carrer. Recordo que despuntava el dia. Una boira espessa embolcallava Todos Santos, ficat dins una vall de la serralada de los Cuchumatanes, a Guatemala, que és d'on som. Boscos de pins i cedres davallen la vall i camps de blat de moro fan veïnatge amb les nostres cases, senzilles construccions de pedra pintada de calç amb teulades de doble pendent de teula o xapa perquè aquí plou sovint, sabeu?. Les cases, disperses per la vall, solen tenir un cobert per aixoplugar-se o resguardar la llenya. Els interiors de les nostres llars són foscos i fumats.

En una de les cases viu la vella remeiera, una dona ja gran que fa el que pot guarint els nostres patiments amb les seves herbes. Som gent humil, que no podem pagar-nos un metge; gent aferrada a la tradició maia, als nostres costums i creences. Els sanadors tradicionals van aprendre el seu ofici a través dels pares o avis; gràcies als coneixements rebuts per mitjà de la tradició oral van anar descobrint i conreant l'ofici.

Vaig començar a donar cops a la porta amb el palmell de la mà, però la dona encara va trigar una mica en contestar-me.

-Qui és?

-El Pedro, el fill de la Benita -vaig contestar-li impacient-. La mare s'ha posat malalta. Et necessita.

Es va obrir la porta de fusta i va aparèixer una vella xaruga, de pell fosca i arrugada, però d'ulls vius.

-Què li passa? -em va preguntar la dona mig endormiscada.

-Li fa molt mal el ventre.

-Espera -em va manar la vella.

Passada una estona, la curandera va sortir de casa embolicada dins la seva manta de llana, el *poncho*, a més d'un barret al cap rebregat com la seva pròpia pell i un mocador de farcell. Vam baixar pel carrer terrós humitejat per la fina pluja d'agulla que deixen anar les boirines i, sortejant gats i gossos famolencs, ens vam adreçar a casa meva, a l'entrada de la qual un *coche* -com els hi diem als porcs- mastegava quelcom.

-Benita, què tens? -li va preguntar la remeiera mentre entrava a la cambra de la mare. (La meva mare és vídua amb dos fills: jo, el Pedro, adolescent, i la Maria, una mica més gran).

-Ai! Un gran dolor en un costat del ventre -li va explicar la mare amb ulls plorosos.

La vella li ho va palpar i va demanar:

-Pots anar de ventre?

-No. Des de fa uns quants dies -li va dir la mare.

-Això deu ser un còlic -va afirmar la sanadora basant-se en els seus anys d'experiència.

Va desfer el mocador de farcell i en va treure unes herbes curatives.

-*Alucema*. Te les prens i milloraràs en uns dies.

La meva germana va posar a bullir l'aigua i va triar les herbes. La vella va marxar i jo em vaig quedar a fer-li companyia a la mare; li vaig agafar la mà amb força.

-Ai, Pedrito, quin mal em fa!

-Aguanta, mama, ja veuràs com amb les herbes et marxarà -li vaig dir per reconfortar-la.

Passats uns minuts, la Maria va entrar amb la tassa d'herbes i les hi va fer prendre. Després d'una estona, la mare es quedava tranquil·la.

A mig matí ma germana em va enviar a comprar quatre coses. Era dia de mercat i la plaça mostrava força activitat i productes: fruites i hortalisses, espècies, *frijoles* -fesols- i panís… Tot un esclat de colors! En els *comals*, recipients rodons de fang, les dones couen les *tortillas* de blat de moro que després les pots farcir amb moltes coses. Amb el panís també s'elabora una beguda, l'*atole*. I el *pinol*, sense sucre. I si vols un refresc tens el *súchiles*.

Després de comprar, com encara no havia tastat res i portava cèntims, em vaig comprar un *tamal*, una massa de blat de moro i carn embolicada en un *kanac* o fulla d'arbre, que preparen en un recipient de fang que anomenem *apaste*. Boníssim!

En el meu país, la gent vestim de diferents colors segons la regió. Aquí com som de l'ètnia *mam* els homes vestim camisa blanca a ratlles amb coll i punys teixits, pantalons vermells amb ratlles blanques i un barret típic. Les dones vesteixen el *corte* o falda i el *huipil*, la indumentària multicolor tradicional de les dones indígenes. El meu poble és famós per la seva tradició tèxtil. A més de vestir de forma singular també parlem una llengua diferent a les d'altres departaments del país. Un altre aspecte diferencial és que visc en un dels pocs indrets del país on encara segueix actual el *tzolkin*, el calendari maia de 260 dies.

Entre les diverses activitats presents a la plaça només n'hi havia una que no es corresponia amb les altres. Es tractava la d'un xicot que portava una gàbia pintada de colors plena d'ocellets. Si li donaves unes monedetes, un dels ocells agafava amb el bec un paperet plegat que contenia alguna frase sobre quelcom relacionat amb el teu futur. I així ho vaig fer. Però el que no em va agradar va ser el que vaig llegir en desplegar el paperet triat a l'atzar per un ocellet: "Podries arribar a perdre allò que més t'estimes". No vaig saber a què es referia, o potser no ho vaig voler saber, però de sobte vaig notar cert malestar a l'estómac.

En tornar a casa, em vaig trobar a ma germana teixint amb el teler de cintura, i em va dir que la mare havia notat milloria durant la tarda. Però a la matinada següent de nou se li van despertar els dolors. Ma germana li donava a beure les herbes però poca cosa li feien. Així que, com la cosa semblava més greu, vam decidir consultar-ho amb el sacerdot maia.

Els sacerdots maies han après el seu ofici per voluntat divina. El do que tenen el van obtenir a través de somnis en forma de revelació. En els seus actes cerimonials, utilitzen diversos recursos curatius, com ara candeles, aiguardent, sal, mel, sabó de porc, llard, xocolata, vinagre, calç, *palo de pita* i *copal*, una resina d'arbre.

El nostre vell sacerdot viu en una caseta que gairebé es redueix a una sola peça. Vesteix també el vestit tradicional a ratlles però a més porta un mocador vermell al cap. L'interior sempre es manté en penombra, perquè ell necessita poca claror, silenci, recolliment, un cert misteri… Damunt d'una taula hi ha dos cofres de fusta amb una petita creu incrustada que sobresurt de la part superior. Sobre la taula i a terra, espelmes que acaben de donar un aire místic a l'indret.

Li vaig explicar el patiment de la meva mare. L'home va obrir un dels cofres, en va treure un llibre antic cerimonial i va realitzar uns precs.

-"Ets Esperit Sant diuen, ens veus i ens escoltes per nou mesos i nou estrelles…"

Seguidament va agafar un recipient amb encens i amb una mà anava apropant el fum perfumat cap als narius, mentre s'anava concentrant amb la malaltia. Al final, va agafar una ampolla amb aiguardent local, va beure un glop però sense empassar-se'l i es va posar a escopir-lo a terra i a les parets com si regués.

-Els patiments de ta mare són deguts a un cop intern o per haver fet molt esforç -va començar a explicar el sacerdot quan no m'esperava que digués res per l'estona que portava concentrat-. Li podeu tractar d'alleugerir els dolors col·locant draps d'aigua calenta o amb carn d'animal domèstic sobre la bola. I pregar.

I així ho vam fer. Sense deixar de donar-li les herbes remeieres, vam aplicar un drap amb un tros de pit d'indiot damunt del ventre de la mare. Però l'endemà continuaven els dolors.

Vaig tornar amb el sacerdot i li ho vaig explicar. Aleshores ell es va posar molt trascendental i em va dir:

-Això vol dir que la mare pateix d'un mal molt dolent, del qual es podria morir.

En sentir-ho, se'm va fer un nus a la gola i els ulls se'm van humitejar. Em vaig espantar de debò. L'home se'm va apropar i em va posar les mans damunt les espatlles alhora que va fixar la seva mirada penetrant sobre la meva.

-Si vols salvar la mare, hauràs d'anar a buscar el seu remei en una terra llunyana i inhòspita, farcida de perills, on els homes es confonen amb les animàlies. Es tracta d'un mineral amb el qual podrem preparar un remei medicinal. És de color verd maragda, com el verd de la llacuna profunda que hi ha dalt de la muntanya i tu coneixes. Però aquestes pedres només es troben sota la base d'un antic temple, protegides pels déus dels nostres avantpassats, enmig de la selva del Ceibal. Per arribar-hi hauràs d'anar a El Petén, a Sayaxché, i remuntar el Río de la Pasión. Que *Tiox* -Déu- t'acompanyi!

A casa, els vaig fer saber tot el que m'havia dit el sacerdot maia i que estava disposat a anar a cercar una d'aquelles pedres curatives. Al principi la mare no volia perquè intuïa que podia ser perillós, però els dolors podien més que no el seny, i va acceptar. Li va manar a la Maria que em donés diners, que vaig tenir cura de guardar-me'ls dins una petita bossa que duria penjada al coll, a l'interior de la camisa.

Però abans de marxar havia de posar-me presentable. Així que vaig començar a preparar el *temascal*, la sauna maia, una petita construcció arrodonida de tàpia amb un forat com a entrada socarrimat a la part superior i tancat amb fustes.

Un cop net vaig ficar-me el *capishay*, el vestit dels homes fet de llana gruixuda, el *caite*, les sandàlies rústiques de cuir, i un barret. Vaig agafar un sarró amb diverses coses, entre les quals hi havia *totopostes*, torrades de blat de moro per a viatges llargs, que ma germana m'havia preparat, i una petita manta. Els vaig donar emocionat un petó a les dues i em vaig posar en marxa.

Sabia que a la sortida del poble hi solia haver camions que transportaven mercaderies i que algun em podria portar fins a la ciutat. En aquells mateixos carrers cada primer de novembre els homes competeixen en una cursa a cavall; no hi ha guanyadors però ells s'ho passen bé participant i cavalcant. Però avui només hi havia rucs, carros… i una camioneta! Mig despintada i força atrotinada, però no podia triar.

-Bon dia -vaig saludar al xofer, un home jove i rialler-. Senyor, podria portar-me fins a "Huehue"?

-I tant! Hi vaig de pas.

El viatge

Les carreteres terroses de muntanya on visc tenen moltes corbes i precipicis. Això obligava a la camioneta a no poder córrer massa. Jo intentava no mirar per la finestreta del meu costat perquè feia feredat veure com la carretera s'acabava a un metre de les rodes, seguida d'un pendent pronunciat cap al fons de la vall. La sensació de por augmentava en veure algun vehicle, com ara algun *pick-up* -camioneta descapotable amb gent dreta al damunt, com si fos un autobús-, venint de cara i passant a fregar nostre.

-Vas a buscar-hi treball? -em va preguntar el camioner per encetar conversa.

-No, de fet només vaig de pas a la ciutat -li vaig aclarir-, per agafar algun transport cap al nord, cap a El Petén.

-Això queda lluny! Hauràs d'anar fent canvis de transports.

-Ja m'ho penso -li vaig dir.

No feia ja prou cosa anar per aquells camins de Déu quan s'hi va ficar una boira espessa i el xicot va haver de reduir la marxa. Semblava que estiguéssim conduint entre núvols; el vehicle avançava tallant la boira. De sobte, un tot terreny que va aparèixer del darrera se'ns va ficar al costat i marxava paral·lel a nosaltres alhora que tocava el clàxon, mentre dos individus ens feien senyals des de dins per a què ens aturéssim.

-Què fans aquests bojos en contradirecció? -vaig dir espantat.

-Són assaltadors de camins. Volen que parem per robar-me els diners. Saben que vinc de buit i he venut la mercaderia. Però amb mi no podran!

Dit i fet, el meu company va accelerar i es va col·locar al davant dels altres i al mig de la carretera impedint que ens poguessin avançar. Entre la por als lladregots, la boira que amb prou feines hi deixava veure i el camí dolent, una suor freda em va començar a davallar per l'esquena. Però el xicot era prou bon conductor i sortejava les dificultats com si res. Accelerant en les rectes i frenant abans dels revolts, i sempre pel mig -sort que no va venir cap altre vehicle per l'altra banda!-, els va anar mantenint a ratlla. Jo no sabia on mirar: si la pista del davant, els precipicis del costat, el volant, o tancar els ulls. Fins i tot em va semblar que en un dels revolts ens anàvem pendent avall! Només recordo que això va durar una bona estona però que després va normalitzar la marxa.

-Els hem despistat! -va dir content el xicot-. Deu haver estat a la cruïlla de Paquix.

Em va calmar. A més la boira es va aixecar i el paisatge es va anar obrint a la vista.

-Quins boscos més tranquils! -vaig dir.

El xicot em va sentir i per un moment va semblar dubtar a dir quelcom, però al final va intervenir:

-Ara ho són, però fa anys era tot el contrari -va puntualitzar amb semblant trist-. Aquest país va patir durant molts anys una guerra civil cruenta. Les forces armades -amb l'ajut dels *gringos* (els nordamericans)- van fer costat als polítics que defensen els rics, mentre nosaltres, la majoria de la gent del poble estàvem enfonsats en la pobresa. I ho seguim estant. Així que es van dedicar a assassinar persones de les formes més terribles que mai no puguis imaginar. Incendiaven poblats, saquejaven, se'n duien a la gent… I els habitants innocents van quedar atrapats entre dos fronts: entre les forces armades i la guerrilla. Es diu que van morir o desaparèixer més de 200 mil persones. I moltes altres van haver de desplaçar-se o refugiar-se en països veïns. Els meu pare i el meu germà gran hi van morir. Va ser terrible!

Vaig preferir guardar silenci i respectar el seus records. La carretera va començar a enfilar cap amunt. La camioneta no podia amb la seva ànima mecànica i anàvem a pas de tortuga. Fins que, per fi, vam arribar a un altiplà amb pastures i el vehicle va poder recuperar la seva velocitat. A la vora de la carretera hi havia un safareig on unes dones estaven fent la bugada, acompanyades dels seus *patojos*, nens. Més enllà, ramats d'ovelles repassant l'herba.

-El Páramo -va dir el xicot-. Tres mil metres d'altura.

Per la finestreta entrava aire pur i fresc, i l'horitzó es veia net excepte els fons de les valls per on suraven les boires. A partir d'un punt, la carretera va començar a davallar, cosa que la camioneta va agrair. Pel camí veiem homes, alguns d'ells molt joves, treballant en una mena de balmes artificials que estaven obrint a pic i pala d'on extreien minerals.

-Sort, xaval! -em va desitjar l'amable conductor en arribar a "Huehue", al lloc on ell ja es quedava.

Al voltant del parc Central de la ciutat hi ha les *camionetes*, autobusos de transport públic. Es tracta de vehicles amb el motor situat davant, en el morro pla, i pintats amb colors cridaners on domina el vermell. L'indret estava ple de venedors ambulants, enllustradors, taules plenes de recipients amb menjar preparat… De l'interior d'una taverna sortia el so d'una marimba, l'instrument tradicional de Centre-amèrica. Em vaig adreçar a un dels conductors dels cotxes de línia i li vaig explicar on volia anar per saber quin autobús havia d'agafar.

-El que més t'interessa ha sortit de bon matí -em va explicar-. Però pots agafar el meu i canviar per un altre en un lloc que et diré. Guanyaràs un dia. Surto d'aquí uns minuts.

-Gràcies, senyor -li vaig dir i, a part, vaig preparar els diners per al viatge.

Des de l'autobús en marxa, veia com ens anàvem allunyant de la ciutat, envoltada de cafetars, canyars i boscos. Però també de l'alta serralada on, en un indret remot de la qual, hi havia el meu poble, la meva gent, la meva família… Només el record de la mare malalta em donava forces per seguir endavant amb la missió de portar-li guariment.

Després de molts quilòmetres vam passar a El Quiché. Per la finestra del vehicle desfilava un paisatge farcit d'*achote*, cardamom, panís i *frijol*. La resta de passatgers anaven carregats amb tota mena de fardells; fins i tot de l'interior d'algun sobresortia un cap de gallina que ho mirava tot encuriosida. De tant en tant es veien cartells a la carretera amb recomanacions com ara "Si tomas, no manejes" ("Si beus, no condueixis"). A primera hora de la tarda el cel es va anar ennegrint fins que es va desfermar una tempesta que déu n'hi do; l'eixugavidre no donava l'abast i la circulació es va alentir. Però passats uns vint minuts, el cel va començar a aclarir-se restant uns núvols blancs retallats sobre un fons blau.

Vam travessar valls i altes muntanyes fins que vam entrar a l'Alta Verapaz. Plantacions de cafè, panís, canya de sucre, *frijol*, orquídies i cardamom alternen amb turons verds en una terra fèrtil i humida. En un moment del trajecte, el conductor va parar el vehicle, es va girar i em va dir:

-El noi que va a El Petén! Baixa aquí i espera el cotxe que va cap al nord!

Li vaig donar les gràcies, vaig baixar i vaig veure allunyar-se l'autobús, deixant-me sol a la carretera. Sense el soroll del motor, el silenci era total, només trencat pel cant d'alguns ocells i la remor dels arbres moguts pel vent, que deixaven anar una intensa flaire de pi. La tarda s'anava acabant. Va passar una bona estona fins que es va sentir el soroll d'un vehicle que s'apropava. "L'altre autobús", vaig pensar. Però no. Era un cotxe. En veure'm es va detenir. A l'interior hi havia dos homes d'aspecte deixats.

-Vas a algun lloc, noi? -em va preguntar l'acompanyant del conductor.

-A El Petén -li vaig respondre.

-Això queda lluny! Si volts et podem apropar. Tens diners? -em va demanar i jo li vaig dir que sí amb el cap-. Doncs puja que et durem!

Però el fals somriure que vaig notar em va fer desconfiar d'aquells tipus, així que els vaig fer que no amb el cap. Enfront de la meva negativa, l'individu va obrir la porta.

-Aviam quan portes?

Només sentir això ja vaig endevinar quines eren les intencions d'aquells facinerosos i vaig començar a córrer muntanya avall. I si algú no em guanya és corrent bosc a través. Anava sortejant els arbres com si res. Vaig davallar la muntanya una bona estona fins que, en un moment donat, vaig girar-me i em vaig adonar que no em

seguia ningú. Llavors vaig deixar de córrer i em vaig posar a caminar per una drecera que em va dur fins a un rierol. Vesprejava i començava a fer fred.

Vaig veure l'entrada d'una cova. Hi entraven i sortien volant desenes de rates-pinyades que anaven a menjar-se els mosquits que hi havia pel riu. Però no m'ho vaig rumiar dues vegades. M'hi vaig ficar. Millor això que passar fred. Com la llum anava minvant, vaig desplegar la manta i em vaig menjar un parell de les torrades de blat de moro que m'havia preparat ma germana. I a dormir.

L'endemà el dia es va llevar mandrós. El bosc apareixia assolellat i els sorolls dels ocells i altres bèsties es confonien amb els del riu. Després de fer un pipí i rentar-me la cara, em vaig posar en marxa. Però com no tenia sentit que tornés a la carretera, muntanya amunt, perquè l'autobús ja no passaria fins a la tarda, vaig emprendre un corriol que vorejava el riu, que en un punt cau en forma de cascada. Com aquests boscos s'estenen a molts metres d'altitud i són densos i humits, la vegetació hi creix fàcilment. Amb tanta liana, molsa i falguera, no es fàcil caminar-hi. Hi ha orquídies i grans arbres com roures, alzines, pins i alvocaters silvestres. Justament els fruits d'aquests últims serveixen d'aliment als quetzals, les aus d'aquests indrets i símbol del país. Mentre que la femella del quetzal és fosca, el mascle és de color verd daurat amb el ventre carmesí.

Malgrat que feia sol vaig notar com si es tapés el dia. Vaig alçar la vista però no hi vaig veure cap núvol, però sí la forma d'un quetzal amb les ales esteses que m'anava projectant la seva ombra. Vaig seguir caminant fins que em vaig trobar en un indret molt profund del bosc on em vaig topar amb un arbre gran que devia tenir molts i molts anys.

Aleshores vaig notar una sensació estranya, com una mena de rodament de cap que em va obligar a aturar-me. A pesar de la frondositat del bosc, una llum intensa em va embolcallar alhora que l'ombra del quetzal seguia damunt meu. De sobte, unes figures humanes que transparentaven van fer aparició i se m'apropaven.

-Som els avantpassats del poble *rabinal*, els indis d'aquests boscos -va dir un-. Som com invisibles, invencibles, i per això no van poder els espanyols amb nosaltres. ¿Què hi fas aquí?

-M'he perdut i vaig de pas cap a les selves del nord -li vaig respondre.

-Què se t'hi ha perdut per aquelles terres malsanes? -em va demanar un altre mentre em *traspassava* el cos amb el seu com si fos encens.

-Vaig a buscar-hi un remei dels nostres avantpassats per a la meva mare, que està molt malalta.

-Ets valent i tens un gran cor arriscant-te tant -em va dir el primer-. Això vol dir que no has vingut a fer-li mal al nostre bosc ancestral.

-De cap manera! -li vaig aclarir.

-Perquè molts boscos estan ferits de mort -va seguir dient-. Se n’enduen els arbres més enllà de les nostres muntanyes i rius per convertir les seves ànimes en coses. Ens deixen sense la seva protecció, el seus aliments i, el que és pitjor, les seves medecines, les que es treuen de les fulles o l'escorça.

-Per això estem aquí -va afegir un dels presents-, per impedir que acabin amb el bosc, amb la mare terra, lluitant si cal. Però ja veiem que no li vols cap mal. Així que el quetzal et guiarà fins al poble.

I dit això les formes humanes es van dissoldre i van retornar les ombres del bosc. L'única llum intensa que hi va quedar va ser la dels raigs de sol que maldaven per colar-se per entre les copes dels arbres.

Vaig anar seguint l'ombra del quetzal fins que em va deixar en un camí de baixada des d'on s'albirava el poble.

Un poble de carretera habitat per gent molt humil, amb nens que trafegaven feixos pesats de llenya. Als membres d'una família que estaven fent bullir un os de vaca com a únic àpat, els vaig demanar si passava pel poble algun autobús cap al nord. Em van mirar sorpresos i em van confirmar que al cap d'una hora en passava un que venia de

la ciutat. Com tenia gana, vaig veure una senyora que estava preparant *pixtones*, *tortilles* grosses de blat de moro mòlt, i li'n vaig comprar una.

Com de costum el cotxe de línia va arribar amb retard. Anava molt ple i no vaig tenir més remei que enfilar-me damunt del portaequipatges amb altra gent. Quan el vehicle corria, anàvem ben ventilats! Però no sempre era així perquè de vegades havíem de creuar ponts metàl·lics amb terres de fusta i, aleshores, el vehicle havia de minorar força la velocitat. L'autobús avançava per la carretera entre camps de blat de moro, cafè, pebre i nyàmera.

Cap al Ceibal

Després de tot un dia de viatge, vaig arribar a Santa Elena, a la vora del llac Petén Itzá, un indret polsegós quan no hi plou i amb molt fangueig quan ho fa. Lloc de pas on gent de mala cara et mira de reüll el sarró i tu et corprens.

Encara m'estava refent del viatge que se'm va apropar un noi una mica més jove que jo, un xic espellifat.

-Vens de gaire lluny? -em va preguntar.

-De les muntanyes -li vaig respondre-. Vius aquí?

-Visc on puc i del que puc. Als meus pares se'ls van endur presos quan la guerra i no se n'ha sabut res més. Em dic Juan.

-Jo, Pedro -vaig afegir.

-Vas a algun lloc?

Li vaig explicar al Juan on anava i per què. Potser perquè ell no tenia mare em va comprendre de seguida.

-Si vols, et puc acompanyar.

-Gràcies. M'agradarà tenir companyia -li vaig dir-. Però primer hauria de fer nit aquí. En algun aixopluc…

-Conec un lloc on ningú no ens destorbarà -va suggerir el Juan.

Així que ens vam posar en camí. L'aixopluc era una cova als afores de la vila, les grutes d'Actun-Can, "cua de serp", un indret humit i relliscós, però ple d'encant. El Juan va agafar una espelma i uns llumins que ja sabia que havia en un forat a la roca i la va encendre; i no fàcilment, perquè els llumins estaven humits.

Ens vam instal·lar a l'interior; vaig desplegar la manta damunt d'una part del terra que semblava més sec i hi vam jeure. Vaig convidar al Juan a torrades de blat de moro i no s'ho va fer pregar. El pobre portava més gana que jo. Com va veure que em mirava la cova amb un cert neguit, em va aclarir:

-No estiguis amb ànsia. En aquestes coves s'hi van soplujar els nostres avantpassats, que adoraven a Chad, el déu de la pluja, i ells vetllaran per nosaltres.

No sé si van ser les seves paraules tranquil·litzadores o el llarg viatge, però no vaig trigar a dormir-me. A mitjanit, però, uns aletejos i una mena de xiscles em van despertar. Vaig encendre l'espelma i vaig passejar-la per davant dels meus ulls per poder veure de què es tractava. Així que ningú no ens destorbaria! Desenes de rates-pinyades ens sobrevolaven. El Juan ni és va immutar, seguia dormint.

De sobte, la llum de l'espelma projectada a la paret em va fer descobrir el dibuix d'una forma animal. Em vaig aixecar i m'hi vaig apropar amb l'espelma. El dibuix semblava una pota d'elefant, aquests animals tan grans que hi ha en altres continents. Però en realitat no era un dibuix. Era una forma que les filtracions d'aigua havien modelat a la paret. Vaig anar seguint la paret i vaig anar descobrint altres formes. Una d'elles em va cridar en especial l'atenció: semblava la figura d'una dona asseguda, recordava la d'una verge, com la que es veuen en tantes esglésies.

Vaig seguir cercant més formes creades capriciosament per la natura, fins que amb l'espelma vaig anar a espetegar al fons d'un racó de la cova. Mentre m'hi anava apropant al que semblava la figura d'un sacerdot maia avantpassat executant una dansa ritual, em va semblar que la figura es movia, dansava de veritat, i que em deia:

-Segueix el teu camí. Els avantpassats et guiarem en el teu viatge per guarir a la mare.

I la figura es va quedar quieta a la paret. Trasbalsat, em vaig ajeure de nou i aviat vaig aclucar els ulls.

L'endemà vam tornar al poble i li vam demanar a un camioner que anava a Sayaxché a carregar fusta si ens podia dur, i va acceptar. La carretera era gairebé una recta infinita que tallava la selva del Petén deixant-ne al descobert les seves entranyes, i que només es veia habitada a ambdues bandes. Cases construïdes amb

el que es podia albergaven multitud de famílies amb quitxalla que corria descalça i que mai no et negava el seu somriure.

-Aneu gaire lluny? -ens va preguntar el conductor encuriosit i estranyat que dos marrecs anessin sols lluny de casa.

-A Ceibal -li vaig respondre.

-A Ceibal? Què se us hi ha perdut? Allí només hi ha serps i mosquits.

-El Pedro ha de trobar una cosa valuosa per a la seva mare -va deixar caure imprudentment el Juan.

L'assumpte va sobtar el conductor que va restar pensarós la resta del trajecte, alhora que nosaltres ens anàvem empassant la pols que entrava per la finestreta.

Sayaxché és un poblet dedicat al negoci de la fusta a la ribera del riu de La Pasión. Hi ha bastant de tràfec perquè és lloc de pas i des d'on surten llanxes a diversos indrets. Per accedir-hi cal travessar a l'altra banda del riu. Cases d'una sola planta pintades cadascuna d'un color diferent s'enfilen des de la seva vora cap amunt.

Li vam donar les gràcies al conductor i vam anar a menjar calent; la gana ens feia cruixir els budells. Vaig convidar el Juan a una olleta de sopa de peix de riu que entre els dos ens vam cruspir com si res. Distrets en l'àpat nos ens vam adonar que, més enllà, el conductor estava parlant de nosaltres amb uns homes de poc fiar.

Ben dinat, vam haver d'esperar una estona la llanxa que ens deixaria a Ceibal. Quan hi vam pujar, vaig pagar el passatge dels dos i vam seure al costat d'altres passatgers.

El trajecte era tranquil i molt agradable a la vista. Al llarg del recorregut ens acompanyaven molts tipus d'aus que sobrevolen les embarcacions que solquen el riu de La Pasión. De tant en tant s'hi deixen veure garses, ànecs i, fins i tot, caimans. En alguns punts de la ribera s'hi albiren palmerars i algunes construccions molt senzilles. A la vora del riu, les dones fan la bugada mentre els seus *patojos* -nens- es banyen. Aquests petits nuclis poblats apareixen entre la selva deforestada. L'ambició de l'home blanc no té límits i, cada cop més, a la nostra mare terra li arrenquen els seus béns més preats. El bosc tropical desapareix i tot allò que el pobla agonitza sense remei.

Mentre badàvem davant del paisatge, no havíem vist que de lluny ens seguia una altra llanxa més petita.

Quan ens apropem a la zona del Ceibal, l'aspecte de la selva canvia totalment. Hi ha força vegetació, i els arbres són alts i immensos. Ceibes, *matapalos*, caobes, cedres, ebens, tamarindes, *zapotes*… Tot plegat és com una gran mata que ha brotat de la planura.

La llanxa es va dirigir a l'embarcador on unes tortugues hi romanien mandrosament. Vam ser els únics de tot el passatge a desembarcar-hi. La llanxa es va allunyar i ens va neguitejar restar-hi sols. Ens vam sentir indefensos davant d'una naturalesa densa i exuberant. Però en realitat no estàvem sols: multitud de sorolls ens envoltaven, majoritàriament provenien de les aus tropicals i dels simis.

La selva és un esclat de sons i de colors. Els raigs de llum solar lluiten per fer-se pas entre les copes dels arbres, mentre la humitat t'amara de suor i infinitat de sorolls de bèsties invisibles t'embolcallen. Penetrant pel bosc a través d'un corriol, el soroll que més respecte ens feia era el dels simis udoladors; semblava més el rugit d'un jaguar que no pas el d'una mona, un udol que es prolongava en el temps.

Després d'una estona caminant, vam seure per descansar. Vam compartir l'aigua que vaig comprar abans d'embarcar. Les camises humides les teníem enganxades a la pell i els mosquits competien a travessar-les. De sobte, entre la fullaraca un cap va fer aparició a la vora de les cames del Juan. Era una serp.

-No et moguis, Juan -li vaig dir.

El meu company es va adonar del problema i va restar quiet alhora que es va quedar blanc com la cera, atemorit per la presència del rèptil.

Com que em trobava a certa distància, lentament em vaig aixecar. Vaig anar a agafar una branca i la vaig tallar fins a donar-li la forma d'una petita forca. Em vaig apropar a la serp i, sense pensar-m'ho, li vaig enforcar el cap. El Juan no va trigar ni

cinc segons a aixecar-se i allunyar-se'n. Vaig deixar la serp enforcada i vam reemprendre el camí.

Vam anar seguint el sender fins a arribar a un clar del bosc ocupat per restes monumentals dels nostres avantpassats, repartides en diverses placetes comunicades per calçades. Es tracta de temples en forma de piràmides, altars i esteles.

El sacerdot maia del poble em va dir que busqués la pedra verda guaridora sota l'esglaó d'un temple, però de quin? El Juan se'n va adonar.

-No saps quin temple és, oi?

-No m'esperava que n'hi hagués més d'un -vaig reconèixer.

-I no et va dir res més?

-Crec que no.

Vam anar badant entre les ruïnes sense saber per on començar a buscar. D'un dels temples només en queden els pisos de la piràmide i l'escala que puja fins dalt. Cap signe més que em pogués donar alguna pista.

De sobte, em vaig recordar d'una cosa.

-Un moment! -vaig dir-. El sacerdot va afegir que "les pedres estaven protegides pels déus dels nostres avantpassats".

-Però els déus són invisibles -va advertir el Juan.

-Sí, però, a vegades apareixen representats en alguns llocs.

Vam guaitar per tot el recinte però no hi vam veure res, fins que el Juan es va fixar en un dels temples.

-Mira! Aquell temple té esteles amb figures humanes.

-Sí, noi!

Ens hi vam apropar i vam reparar que el temple, coronat amb una cambra, estava envoltat en cadascun dels punts cardinals per una estela on hi ha esculpida una figura en relleu.

-Esclar! -vaig cridar.- Les figures representen els déus que custodien les pedres sagrades!

-Però, on són? Perquè si hem de començar a remoure el terra de tot el temple… -va dir el Juan.

Vam donar un tomb per les esteles en les quals s'hi veuen figures més o menys humanes, amb les seves gales i penjolls, rodejats de jeroglífics. No ens deien res, fins que em vaig aturar davant d'una on hi ha representat una forma humana, de rostre inquietant, coronat amb enigmàtiques escriptures.

-Fa por, no? -va mussitar el Juan.

Els seus ulls semblaven que ens miraven fixament, com volent fer-nos compartir algun secret. Resseguint la figura cap avall, vaig observar que l'índex de la mà dreta assenyalava cap a baix. Em vaig ajupir i em vaig fixar que hi havia representada una serp i unes petites formes ovalades.

-Mira't això -li vaig dir al Juan, que es va posar a la gatzoneta.

S'ho va mirar i no va trigar a confirmar els meus pensaments.

-Ens està mostrant unes pedres?

-Jo crec que sí -vaig confirmar-. *Les pedres*. Però, i la serp? Què vol dir?

-La serp… és un animal que repta per damunt del terra, però també s'hi fica per sota.

-O sigui que si a partir de la base de l'estela seguim rectes fins a la del temple… -vaig pensar.

-I hi furguem… -va afegir el Juan.

I no vam trigar ni cinc minuts a anar a proveir-nos de bastons i pedres punxeguts.

Però del que no ens vam adonar va ser que uns ulls ens estaven espiant per entre la brolla.

Ens va costar gairebé una hora descalçar aquella part del temple. El forat s'anava eixamplant però no s'hi veia res, només cucs. Fins que…

-Ei! Aquí s'hi troba una cosa més dura! -va cridar el Juan, com si hagués fet de minaire tota la vida.

Vam seguir furgant-hi, ara amb les mans, fins que va aparèixer una pedra ben rodona. La vaig arrancar del seu emplaçament i la vaig netejar de terra.

-És verd maragda! -vaig exclamar-. És una d'elles!

I vam seguir furgant-hi.

-Mira, una altra! -va esclatar el Juan.

Vam anar burxant fins a trobar-ne una tercera, i després cap més. Una vegada netejades, les vam mirar de besllum i vam notar com si alguna forma estranya ens estigués somrient des de dintre.

-Tu veus el que jo veig? -em va preguntar el Juan, escamat.

-Sí -li vaig contestar.

-Serà la calor de la selva que ens estova el cervell?

-No sé, no sé. Però ara ja les tinc, Juan, i me'n puc tornar a casa amb la marona! -li vaig respondre tot content.

I ens vam posar en marxa. Però quan, de tornada a l'embarcador, de nou érem al sender, de sobte uns homes se'ns van llançar al damunt, ens van ficar dins d'un sac i, després de prendre'm les pedres, el van lligar.

-Auxili, auxili! bergants!

Malgrat les nostres protestes i cops de peus, els lladregots eren més forts i teníem les de perdre. Van arrencar a córrer mentre nosaltres restàvem fets uns embolics. Dalt dels arbres, les mones miraven l'escena d'allò més divertides mentre ens anaven llençant les clofolles dels fruits que s'estaven cruspint.

Vam intentar de deslligar el sac però no hi havia manera. Per sort, estava molt atrotinat i tenia alguns forats. Així que al Juan se li va ocórrer d'anar rodolant per terra fins a arribar al costat d'uns arbustos amb espines que farien de fulles d'afaitar. I així ho vam fer. Ens vam atansar a les espines i vam anar sacsejant-nos fins aconseguir obrir una esquerda en el sac i poder-ne sortir.

-Aquests brètols deuen pensar que les pedres són per fer joies! -va dir el Juan.

-Doncs van ben errats! -vaig aclarir-. Només serveixen per guarir la meva mare! Les haig de recuperar!

Vam córrer cap a l'embarcador però, quan hi vam arribar, aquells individus ja anaven riu amunt amb la seva llanxa.

Ho donàvem ja per perdut quan vam veure que la mateixa barca de passatgers que ens havia dut fins al Ceibal passava davant nostre encara que lluny, ja que no hi tenia previst agafar passatge. Vam començar a cridar i a moure els braços com a desesperats per tal que ens veiessin. I ho vam aconseguir. La barca va virar i ens va venir a recollir.

Durant el trajecte de tornada li vam demanar al barquer si podia córrer una mica més i seguir la barca que es veia lluny davant nostre perquè hi anaven uns homes que ens havien pres una cosa que pertanyia a la meva mare. Li devíem fer llàstima i va forçar el motor per tal de retallar distància entre ambdues embarcacions.

De fet, quan els lladregots van arribar a l'embarcador de Sayaxché, a nosaltres ens faltava poc per a fer-ho. Quan vam desembarcar, encara vam poder veure com es ficaven dins d'un *pick-up* i es posaven en marxa.

-S'han escapat! -vaig cridar desesperat.

Impotents, ens vam quedar mirant com s'allunyava el vehicle. Una llàgrima em va relliscar per la galta.

-No desesperis, Pedro. Crec que ja sé on podrem trobar les pedres.

-Ah, sí?

-A Santa Elena sé d'un individu que compra objectes robats i els revèn -va explicar el Juan-. Potser hi hagi sort…

Vam haver d'esperar quasi una hora fins que vam trobar un camió que es dirigia cap allí.

En arribar-hi, ens vam dirigir ràpidament al lloc que coneixia el Juan. Es tractava d'una botiga plena d'objectes usats de tota mena: des de ràdios antigues a ventiladors

amb la meitat de les aspes. Però el Juan *sabia* que també hi havia una rebotiga amb altres coses…

-Què se t'ha perdut per aquí, murri? -li va preguntar l'home de la botiga al Juan, amb cara de fàstic.

-El meu amic vol comprar una cosa *especial* a la seva mare -li va contestar el Juan amb cara de complicitat-. I he pensat que potser ho trobi a la rebotiga…

L'home, que sabia que el Juan era un nen del poble, va superar la seva desconfiança. Em va mirar encuriosit i ens va fer un gest per a que el seguíssim.

La rebotiga era una habitació amb prestatges plens de restes arqueològiques maies i animals: estatuetes, espases, animals exòtics dissecats, pells de cocodril… Tot il·legal, esclar.

Hi vam anar donant voltes buscant *el que sabíem*, però no s'hi veia res.

-El meu amic voldria un objecte més bonic -va començar a insinuar-li el Juan-. Alguna cosa de color, ni que sigui de vidre… o de pedra!

-Quina llàstima! -va exclamar el tipus-. Justament fa una estona li he venut a un home unes pedres verdes que potser us haurien agradat.

-Unes pedres verdes? -vaig saltar-. Qui era aquest home?

-Un arqueòleg *gringo*.

-I on el podem trobar?

-A Uaxactún. Es diu Silver -i aleshores l'home va reaccionar davant de tanta pregunta-. Però vosaltres què n'heu de fer? Voleu comprar o no? Doncs, fora!

Davant del mercat hi havia el cotxe de línia que anava a Uaxactún, passant per Tikal. El vam agafar pels pèls i ens vam acomodar als seients del final per poder estirar-nos una mica. Estàvem rendits i no vam trigar a quedar-nos adormits.

Els secrets del temple

Després de quasi dues hores, vam arribar a Uaxactún, una antiga ciutat maia amb diversos edificis, enmig de l'espessa vegetació dels boscos del Yucatán. Però ja era fosc i un guarda, indígena com nosaltres dos, ens va aturar.

-Fins demà ja no hi haurà ningú -ens va dir l'home, d'edat avançada i rostre clivellat-. Què hi busqueu?

-Un tal Silver. Té unes coses meves -li vaig aclarir.

-Doncs fins demà el matí ja no torna -va insistir el guarda.

-Haurem de fer nit aquí -va dir el Juan.

-Si us voleu soplujar dins de la meva barraca i fer-me companyia… -ens va suggerir-. Sovint només sento els sons de les bèsties de la selva, la remor del vent entre el fullam, la pluja desfermada o el crepitar de la llenya.

La barraca era una caseta de fusta sense gens de comoditats però suficient per resguardar-se de la intempèrie i de les animàlies. L'home va compartir els seus escassos queviures amb nosaltres i ens va indicar un racó per a jaure.

-I tu què hi fas, aquí? -li va preguntar el Juan.

-Sóc el guarda del jaciment -li va contestar l'home-. Però el que no sap el govern és que també guardo el bosc, per a què no l'aterrin com en altres llocs i s'enduguin la fusta a indrets molt llunyans. Els blancs no saben que els arbres eren sagrats per als nostres avantpassats, i això era perquè n'obtenien moltes coses. Del *campetx* n'extreien un colorant molt emprat; del *copal*, la reïna amb la qual es fa l'encens sagrat; del *zapote*, la sàvia amb què s'elabora el xicle; i de les arrels i de les plantes fan moltes medecines.

-Tens raó -vaig dir-. El bosc, i també els animals que el poblen, són éssers vius com nosaltres, i mereixen el mateix respecte.

-I vosaltres, per què busqueu al Silver? -va preguntar encuriosit el guarda.

I li vaig explicar la meva aventura.

-Penso que et tornarà les pedres -va dir l'home-. A diferència d'altres *gringos* que, anys enrera, van ajudar als governs anteriors a massacrar la nostra gent, *mister* Silver és un estudiós de la cultura maia i una persona comprensiva. Així que millor descanseu que demà serà un altre dia.

Ens vam llevar a trenc d'alba i el guarda ens va indicar el camí cap a les ruïnes. En arribar-hi, vam pujar uns esglaons de pedra que ens van deixar davant d'una mena de piràmide de pedra coronada per un estatge.

El senyor Silver encara no hi havia arribat i ens vam entretenir en ascendir per la piràmide de dotze metres d'alçària, no sense esforç perquè els esglaons són d'allò més alts. Vam arribar a dalt esbufegant, però va valer la pena perquè la vista era impagable. A l'horitzó, el sol s'enfilava com una gran bola vermella i semblava dansar damunt l'extensa catifa verda del bosc sec tropical. Com a acompanyament musical comptava amb la cridòria de milers de bestioles encauades.

-Ei, nois! -vam sentir de sobte.

Era el senyor Silver que havia arribat.

-M'ha dit el guarda que em buscàveu! Baixeu!

Així ho vam fer però baixant asseguts pels alts esglaons. El senyor Silver era un home de mitjana edat de rostre afable, pèl roig i amb barba. Portava una motxilla que contenia plànols i eines.

-Què voleu de mi? -va preguntar amb el seu accent.

-Sabem que té en el seu poder unes pedres verdes que uns homes em van robar al Ceibal i necessito recuperar-les -vaig contestar decidit.

-*Necessites? Et van robar?*… Però, què és tot això, noi? -es va estranyar l'arqueòleg.

I li vaig explicar la meva història i el que ens havia succeït, i que necessitava les pedres per poder guarir la mare.

-Entesos. Les tinc jo. Te les tornaré -va dir l'home, després de pensar-s'ho-. Però abans les necessito per poder comprovar si són útils per accedir a una cosa que estic buscant dins de la piràmide.

-Les pedres? -vaig preguntar.

-Dins del temple? -va repetir el Juan.

-No és ben bé un temple -va explicar-nos el Silver-. Es tracta d'un observatori astronòmic dels antics maies flanquejat per grans mascarons. Està orientat als quatre punts cardinals, en què s'hi veuen els equinoccis i els solsticis. Veniu.

L'arqueòleg es va assegurar que estiguéssim sols i es va dirigir cap a un dels costats de l'edifici. Va començar a empènyer amb força cap a dins de la paret una gran pedra de la base fins que va quedar al descobert una entrada que el Silver ens va fer travessar reptant.

Un cop a dins, va encendre una llanterna molt potent i va tornar a tancar l'entrada.

Ens trobàvem en un altre món, aïllats de l'exterior, de la seva llum, dels seus sorolls… El Silver va apuntar la lot enfront seu i es va endevinar una mena de corredor estret i de sostre baix pel qual vam avançar ajupits. El camí anava fent pendent i portava cap al centre i a sota de la piràmide. El Juan i jo no gosàvem ni piular i seguíem el Silver pel corredor; en arribar al final, l'home va tornar a empènyer una pedra i ens vam colar a l'interior d'una cambra.

-On som? -va demanar el Juan esporuguit.

-A la cambra on els sacerdots-astrònoms maies guardaven objectes de culte -va explicar el Silver.

Va enfocar amb la lot una mena de cofre de pedra esculpit amb relleus, un dels quals representava la figura d'un jaguar amenaçador que ens va fer recular.

-Només és de pedra -va aclarir el Silver-. El jaguar era sagrat per als vostres avantpassats i per això el representaven tant. Però aquí, a més, *guarda* el contingut del cofre.

-I què hi conté? -vam preguntar.

El Silver va callar per un moment però va comprendre que no li quedava més remei que compartir el seu secret amb nosaltres.

-Hi ha una llegenda maia que ens ha arribat per tradició oral que conta que en el món existeixen tretze calaveres de cristall, i que quan es descobreixin i es reuneixin totes, aquestes transmetran als homes tot el seu coneixement. Dotze d'elles es troben en diversos museus i la que falta podria estar aquí dins.

El Juan i jo ens vam quedar de pedra com el cofre. Mira per on…

-I què hi tenen a veure les meves pedres? -vaig preguntar-li.

-Són les "claus" per poder obrir el cofre.

-Les claus? -va repetir el Juan.

El Silver va fer intenció d'obrir la tapa del cofre per demostrar-nos que no es podia.

-Veieu aquest forat damunt del cofre? -va assenyalar el Silver-. Si introduïm les pedres per aquí el cofre es podrà obrir. Ja sabeu que aquestes pedres tenen propietats desconegudes… A més de ser medicinals, deuen tenir algun magnetisme.

-I les podré recuperar? -vaig demanar.

-Esclar. Però abans de ficar-les cal saber *quantes*, perquè si no introduïm el número exacte de pedres, el cofre no s'obrirà i, a més, les perdrem.

-Doncs pari atenció, mestre! -vaig exclamar, preocupat.

El Silver va apropar la lot a una de les cares del cofre cercant-hi alguna cosa.

-Els maies estaven molt avançats pel que fa a coneixements matemàtics. Gràcies al seu propi sistema numèric, van tenir la capacitat de calcular els cicles astronòmics i temporals. Perseguien poder comprendre el cosmos.

Va anar observant els jeroglífics dels relleus fins que es va fixar en uns signes concrets: un ull seguit de dos punts.

-Aquí! L'ull és el 0 i dos punts el 2. O sigui, dues pedres -va concloure el Silver.

Les va agafar i les va introduir pel forat del cofre. Seguidament va agafar la tapa i, fent força, va obrir. Primer de tot va recuperar les dues pedres i, juntament, amb la tercera que es guardava, me les va tornar. Per fi!

Aleshores va ficar-hi la mà i, curosament, en va treure una calavera, la calavera de cristall. En Juan i jo estàvem petrificats per la troballa. Al senyor Silver li brillaven les ninetes dels ulls. Una vegada tenia la calavera en les seves mans, la va alçar i se la va mirar. La calavera de cristall brillava a la llum de la lot, la seva dentadura semblava que ens estava fent un somriure malèvol.

El Silver la va il·luminar per darrera i el feix de llum va travessar el cristall. De sobte, i com si sortís de l'interior, la intensitat de la llum va créixer i tot un seguit d'imatges van començar a desfilar davant dels nostres ulls, a gran velocitat. Imatges de diferents moments de la història, però sobretot de les guerres i de la destrucció de la natura, fins a arribar a un esclat final la llum del qual, de tant potent, es va apoderar de tots nosaltres i del recinte, com si tres mil sols ens estiguessin il·luminant.

De l'esglai, el Silver va deixar caure sense voler la calavera que va anar rodolant per terra fins a desaparèixer per un forat que hi havia en un extrem del recinte. Amb la lot va córrer cap al forat però ja no va ser-hi a temps. La calavera se n'havia anat pel desguàs ves a saber on.

-Quina desgràcia! -vaig exclamar.

-No ho sé -va dir l'home-.

Però sense aquesta calavera ja no es podran transmetre tots els coneixements als homes -va dir el Juan.

Potser serà millor així -va concloure el Silver-, perquè segons quins homes arribessin a tenir accés a les calaveres i segons com utilitzessin els coneixements, podria ser perjudicial per a la vida a la Terra. No m'ha agradat gens aquesta llum final tan potent, em recorda massa a l'energia nuclear desfermada. ¡Així que millor que resti en qualsevol lloc profund, desconegut, per a sempre més!

Vam sortir de l'edifici pel mateix lloc. Un coatí ens mirava encuriosit mentre aixecava la cua. L'aire pur ens va reanimar i els sorolls de la selva de nou ens van embolcallar. Ens vam acomiadar del senyor Silver i li vam donar les gràcies. Mentre fèiem el camí de retorn em vaig girar un instant i vaig poder veure el Silver mirant-se la piràmide. Segurament devia estar pensant en el que havia perdut després de tant de temps cercant-ho, però si havia de beneficiar a tothom…

Jo, en canvi, havia recuperat allò que més desitjava en el món, més que qualsevol tresor; el que havia de retornar a la meva mare la salut. I això m'omplia de felicitat.

De retorn a Santa Elena amb el cotxe de línia, el Juan estava trist perquè veia que aviat ens separaríem.

I així va ser. En arribar a l'estació d'autobusos, vaig aprofitar per fer el canvi amb un que anava cap al sud. Però abans li vaig donar les gràcies al Juan per tot i ens vam abraçar fortament. En partir el vehicle, tots dos ploràvem.

El volcà dels déus

De tornada, vam anar deixant les planúries del Petén i vam travessar els boscos de l'Alta Verapaz. Ja dins del Quitxé, ens vam aturar en una població on em vaig haver d'esperar fins l'endemà per poder fer el canvi d'autobús en direcció a Huehue. Encara em quedaven diners i vaig decidir fer nit en una posada; després de tantes aventures, estava rendit i només un bon *tamal* i un catre podrien arreglar-ho.

Així que, ben sopat, em vaig ajeure. Mentre esperava que la son m'arribés, vaig distreure la vista en les flames que quedaven del foc que havia servit per fer el sopar. Les flames dansaven capriciosament d'un costat a l'alt, impel·lides per l'aire que entrava per una finestreta. De sobte, van adoptar forma de rostre humà i vaig sentir en el meu interior que em deien: "Les pedres han perdut la seva força en haver-la prestat a la calavera del temple per a que es manifestés. Per a reposar-la hauràs d'anar al volcà Atitlan. Si les diposites en el seu cràter, les pedres tornaran a recuperar el seu poder guaridor."

De nou els avantpassats em guiaven en la meva empresa. Però em desviaven del camí de tornada a casa. Calia esforçar-se novament per poder dur a la mare allò que la salvaria de la mort.

L'endemà vaig agafar el cotxe de línia que anava cap a Sololá i des d'aquí un altre que em va portar a Panajachel. Mentre el vehicle circulava pels turons cap a aquesta població, de baixada es veia una vista esplèndida del llac Atitlan i dels volcans que s'hi emmirallen. Un seguit de núvols anellaven els seus cims mostrant així muntanyes partides en dos.

A Panajachel li vaig demanar a un home per anar al volcà:

-Serà millor que ho facis des de Santiago. T'hi hauràs d'atansar en barca -em va contestar.

Vaig anar a l'embarcador i vaig pujar a una de les barques motores que regularment anaven a Santiago de Atitlan. Passats uns minuts d'espera, es va posar en marxa i va començar a creuar el llac. Una brisa fresca em colpejava la cara que de tant en tant rebia esquitxos d'aigua. Les aus anaven solcant l'aire i semblava que ens acompanyaven fins a bon port.

En trobar-nos al bell mig del llac envoltat d'una massa tan gran d'aigua, em vaig sentir indefens; crec que va ser degut a què jo sóc de muntanya i no estava habituat a trobar-me tan lluny a tocar de terra. Però aviat em vaig adonar que aquella por era ridícula quan, en apropar-nos a Santiago, vaig veure pescadors que feien la seva feina dempeus dins d'unes canoes, els *cayucos*.

Entrant cap a l'embarcador, a la vora del llac unes dones feien la bugada. En aquesta part del país van vestides diferent i també parlen llengües diferents.

En el carrer principal, que s'estén de l'embarcador a la plaça, artesans tèxtils i de la fusta venen els seus productes, juntament amb els pagesos que hi venen blat de moro, *frijoles*, fruites, verdures i hortalisses…Nombrosos embolcalls i cistelles plens d'alvocats s'alineen al carrer. Una dona que em va veure tan magre em va donar un alvocat que no puc negar que em vaig menjar amb fruïció.

A la vora d'aquest carrer hi ha una gran plaça amb l'església colonial, a l'interior de la qual els sants exposats porten vestidets autèntics de roba, com la indumentària típica que porta la gent del carrer. Molta d'aquesta roba que vesteixen els nadius la confeccionen les dones amb l'ajut dels seus telers de cintura.

En un carreró prop de la plaça, uns homes estaven escopint glopades d'aiguardent sobre fogueres que s'inflamaven amb l'alcohol alhora que feien esclatar boles de *copal* que llançaven al foc. Entraven i sortien d'una casa d'una sola planta. Hi vaig voler tafanejar i hi vaig entrar.

L'interior es trobava a fosques; només les llums d'unes espelmes il·luminaven les quatre parets austeres, decorades sols amb quadrets on apareixia Crist, la Mare de Déu, sants… Una taula amb objectes de culte, un banc per seure-hi, moltes flors per

arreu… I el més xocant: el ninot d'un home vestit amb roba autèntica, barret, guarnit amb molts mocadors de colors que li pengen del coll i assegut en una cadira. Li diuen Maximón (en la meva llengua *mam, max* vol dir tabac). És un culte que representa el diable, a Judes Iscariot i al conqueridor espanyol Pedro de Alvarado, que tan mal va fer a la nostra gent.

Envoltats d'espelmes i d'encens *copal*, els seus devots li donen a beure aiguardent; inclinen el ninot i li aboquen una mica de líquid per la boca. També li fiquen una cigarreta a la boca i l'hi encenen; fins i tot té cendrers davant seu. Aleshores fan que el ninot posi la seva mà sobre el cap del devot que entona precs rituals. A la prestatgeria d'un moble hi guarden diversos barrets, mocadors, guants de pell, sabates i fins i tot ulleres de sol. És per a quan el treuen en processó.

Les espelmes són de diversos colors i cada color té un significat diferent: el groc per a la protecció d'adults, el blanc per a la dels menors, el rosa per a la salut, el verd per als negocis, el morat contra els vicis, el blau cel per als diners i el blau fosc per al treball.

Tal com feien els devots, vaig contribuir amb una ofrena d'uns quants quetzals -la nostra moneda- que dipositaven en un recipient situat davant del ninot. A veure si així feia alguna cosa per la mare.

De nou al carrer, vaig anar a parar a un racó tranquil del poble on hi havia un home assegut davant d'un cavallet, pintant. Era de mitjana edat, portava un bigoti prominent i barret de vaquer americà. Encuriosit, m'hi vaig apropar i em vaig quedar mirant el que pintava: el volcà que teníem davant. Se'm va girar i va somriure.

-T'agrada?

Jo li vaig dir que sí amb el cap.

-En els pobles del llac hi ha gent amb molta afecció per pintar -em va explicar mentre reprenia la feina-. La llum i els colors nítids del paisatge…, la veritat es que conviden a fer-ho.

Va fer una pausa per sucar el pinzell.

-Per la teva vestimenta veig que no ets d'aquí. D'on vens?

-De Todos Santos -vaig contestar.

-Todos Santos! Però això queda molt lluny! A los Cuchumatanes, oi?

Li vaig tornar a dir que sí.

-I què se t'hi ha perdut aquí?

I li vaig explicar la meva aventura.

-I dius que vols pujar al volcà Atitlan? Però això és difícil, perquè és molt alt i rost.

-No em queda més remei. Ho faig per la meva mare.

L'home se'm va quedar mirant amb cara de pena.

-I penses anar-hi tal com vas?

-Sí.

-Necessitaràs més abric i queviures.

Va deixar de pintar i va plegar els estris.

-Acompanya'm a casa. La meva dona et prepararà algunes coses. Per cert, em dic Lucas.

-Jo, Pedro.

Casa seva era una modesta construcció però, això sí, ben decorada. Desenes de quadrets pintats per ell penjaven de les parets. Ell vivia d'això. La seva dona es veia molt afectuosa i tenien una nena petita.

Les pintures reflectien aspectes de la vida al poble: la pesca, l'horta, el mercat, els paisatges…

-Si vols, aquesta nit pots dormir aquí -em va suggerir la dona-. Demà podràs marxar amb la fresca del matí. Et prepararé queviures, aigua i una flassada.

Mentre la seva muller em deia això, el Lucas s'estava mirant un dels seus quadres, justament el del volcà Atitlan, que havia pintat feia uns anys.

-Saps què? -li va engegar a la seva dona-. Jo també hi aniré!

-I ara, què t'ha agafat? -li va preguntar ella sorpresa.

-Doncs que fa molts anys que no hi he pujat i el Pedro me n'ha fet agafar ganes -va contestar el Lucas-. A més, així no hi anirà sol.
Ella es va posar a riure i va alçar els braços.
Està bé -va dir-. Ració doble!

A trenc d'alba vam començar a enfilar camí amunt. Al principi vam travessar un bosc però, en agafar altura, els arbres van anar donant lloc a les plantes fins que el terreny es va anar fent erm i pedregós. A mesura que ascendíem el llac s'empetitia; sobre les seves aigües tranquil·les s'emmirallaven els volcans recordant un dels quadres del Lucas.
Després d'un hores d'ascensió, el cansament, el sol i l'altitud van començar a afectar-nos. Havíem d'anar aturant-nos més sovint i fer un glop d'aigua. Quan el sol va començar a pondre's, vam arribar a la base del cràter.
-Farem nit aquí i demà amb la primera llum guanyarem el cim -va dir el Lucas.
Vam estendre la flassada i vam menjar els *frijoles* que ens havia preparat la seva dona. A negra nit, vam quedar atrapats entre dos móns de lluminàries: les dels pobles a baix -formant constel·lacions de llogarets il·luminats- i les dels estels al cel, els que tant havien interessat als nostres avantpassats.
-A aquesta altura els estels semblen poms de llums que guarneixen l'univers -va observar el Lucas.
-Sembla que ens vulguin esclafar amb la seva immensitat -vaig afegir-hi.
-O guiar-nos… -va apuntar ell-. Vist el món des d'aquí dalt entens que la violència, les enveges o l'avarícia són foteses. I que només la justícia social i la llibertat acaben brillant com els estels.
Hipnotitzat per l'estora estelada del cel em vaig adormir.

L'endemà, mentre el sol començava a escombrar la nit, vam reemprendre la marxa. Hores més tard vam assolir el cim del cràter. Una flaire de sofre empudegava l'ambient i bafarades de fum s'escapaven per esquerdes del terra i de les roques negres.
Ja hi havíem arribat, però ara no sabia què havia de fer. "Si les diposites en el seu cràter…", però on? De sobte, una gran fumarada va sorgir d'un forat a la falda interior del cràter. Ens hi vam apropar i vam veure que hi havia una balma. El fum va deixar de sortir i m'hi vaig poder apropar. Vaig treure les pedres de les butxaques i les vaig dipositar al terra calent de la balma. Només un instant i les pedres van començar a posar-se vermelles; estaven recuperant l'energia!
Per fi tenia les pedres remeieres amb tot el seu poder! Ara podria retornar a casa i guarir la mare!
Vam creuar una mirada amb el Lucas i vam somriure. No ens vam adonar que més amunt dels nostres caps, una àliga planejava mentre ens observava. Els avantpassats estaven amb mi.